

Chomsky Devrimi

Bir Devrimin(!) Anatomisi: 1962'de Chomsky"

E. F. Konrad KOERNER^(*)
Çeviren: Ali TARTANOĞLU

mülkiye'nin notu

1) Aşağıdaki yazı, ilk bakışta "dilbilim" ağırlıklı gibi görünen, dolayısıyla "mülkiye dergisinde alışılmadık denilebilecek" bir yazı.

Noam Chomsky, Türkiye'de iki nitelikle tanıtıldı: Amerikan sistemine muhalefet ve dilbilimcilik. Ama "Amerikan sistemine karşıtlık" aslı öne çıkan, çıkarılan; dilbilimcilik ise, buna ek, "üstüne üstlük" bir nitelik olarak sunuldu.

Chomsky'nin, Amerikan sistemini, kapitalizmi, küreselleşmeyi durmadan eleştirdiği doğrudur. Öyle görünmektedir. Ama aynı Chomsky'nin, Amerika'da devlet bütçesinden, hem de Savunma Bakanlığı bütçesinden en çok ödenek verilen üniversitesi M.I.T.'nin, bu ödenekten en çok yararlanan Dilbilim Bölümünde öğretim üyesi olduğu da bir başka gerçektir. Bu, öyle bizdeki gibi, devlet üniversitesinin devlet bütçesinden aldığı güdük ödenek değil; doğrudan proje ölçeğinde, sözleşmeye bağlı olarak sağlanan bir kaynaktır.

Ottawa Üniversitesi'nden Alman asıllı bir dilbilim profesörü olan yazar da bu gerçeği, bizzat Chomsky'nin kendisine söyletmektedir. Yani kuru bir iddia değildir. Chomsky açık açık söylemektedir:

"Ben maşımın sadece yüzde kırkım üniversiteden alırım. Geri kalanının kaynağı, Savunma bakanlığı ve benzeri diğer kurumlardır. Üniversite sadece, bir muhasebe hilesiyle, bu geri kalanın ödenmesine aracılık etmiş olur."

Amerikan Savunma Bakanlığı; Eğitim Bakanlığı, Kültür Bakanlığı değil Savunma Bakanlığı, dilbilim araştırmalarıyla neden ilgilenir; neden bu alana bu kadar kaynak aktarır? Amerikan Savunma Bakanlığı ve Amerikan ordusunun parasal desteğiyle yapılmış bir araştırmanın Amerikan sistemine, kapitalizme, küreselleşmeye gerçekten karşı sonuçlar üretmesi mümkün müdür? Böyle bir araştırmaya katılan veya böyle bir araştırmayı yürüten bilim adamının parayı sağlayan kaynaktan bağımsız bilim üretmesi, en önemlisi "sistem ve devlet muhalifi" olması mümkün müdür?

Chomsky, bilim adamlığından öte "muhalif" kimliğiyle Türkiye'ye gelip, Diyarbakır'lara kadar gidip, Türkiye'nin sorunlarıyla ilgili ahkâm kestiğinde, bütün yukarıda anlatılanlara rağmen kendisine nasıl onca hayran toplayabilir?..

İşte, sorulacaksa, "mülkiye dergisinde bu yazının ne işi var"ın cevabı...

2) Metnin sonunda sadece metinde numaralandırılan dipnotların açıklamasına yer verilmiş, metin içindeki göndermeler ise açıklanmamıştır. Bütün çabamıza rağmen, mevcutla yetinmek zorunda kalıyoruz.

^(*) *Dhumbadji!*, cilt 1, no 4, 1994 Kış, s. 3-17.

^(**) Kanada-Ottawa Üniversitesi, Genel Dilbilim Profesörü

Editör'ün Önsözü

MAHL'in kuruluşunu izleyen birkaç yıldır, 'Chomsky Devrimi' ve onun dilbilim üzerindeki etkileri, son 30 yıldır MAHL üyeleri arasında yoğun bir ilgi ve tartışma konusu oldu. Kimileri, Chomsky'nin etkisinin dilbilim alanı için tamamen olumsuz bir deneyim olduğunu ifade etti, bazıları da bu görüşü reddetti.

Dr. Konrad Koerner, 8 Mart 1994'te La Trobe Üniversitesi'nde, 1989'da yayınlanan *Practising Linguistic Historiography* (Dilbilim Tarihçiliği) adlı eserinin 101-146'ncı sayfalarına dayanan bir seminer vermişti. Yankısı büyük oldu. Dr. Koerner, bizi kırmayıp metnin bir özetinin "Dhumbadji!" dergisinde yayınlanmasına izin verdi. MAHL üyelerinin yoğun ilgisini ve Dr. Koerner'in uluslararası alandaki büyük saygınlığını da dikkate alarak bu bildirin bir bölümünü sunmaktan memnuniyet duyuyoruz.

Dilbilimde Chomsky 'Devrimi'

Dil araştırmalarında bir 'Chomsky Devrimi'nden söz etmek moda haline gelmesine rağmen, bu araştırmacıardan hiçbiri değilse bile ancak pek azı, durup 'devrim' kavramının ne anlama geldiğini veya nasıl anlaşıldığını düşünüyor. 'Dilbilimde Chomsky Devrimi'nden söz edenlerin, özellikle dilbilimci olmayanlar (örn: Sklar 1968; Searle 1972) arasından çıktığını da ayrıca belirtmek gerek. Oysa örneğin, değişimci-yaratıcı dilbiliminin (DYD) [transformational generative grammar ("")] ilk ve sadık savunucusu Bierwisch'de (1971) böyle bir söylem bulmak mümkün değil. Malkiel'in (1969: 539), Kuhn'un *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı-1962) adlı eserinden "sansasyonel başarı kazanmış bir kitap"(!) diye söz ettiğini de belirtirsek durum daha da ilginçleşecektir. Ancak Chomsky müritlerinin, 1960 ve 70'lerde yaptığı transformasyonel kuramla ilgili açıklamalarda bu deyimden bulunmayışı, Kuhncu bilimsel devrimler morfolojisinin genellikle çarpıtılarak kullanılmasına bir karşı çıkış anlamına da gelmez. Bach (1965:123), **devrim** kavramına, Kuhn'un adını anlamadan yeterince ilginç bir biçimde değinmektedir. Gerçi Kuhn'un adına Newmeyer'in kitabında da (1980) kasıtlı olarak yer verilmemiştir; ama bir de kitabın 1986 tarihli ve 339'uncu sayfasında Kuhn'a yapılan açık göndermelerin bulunduğu ikinci baskısını görün! Avrupa'da eğitim görmüş diğer dilbilimciler ise, değişimci dilbilimin doğrudan etkisine açık olmalarına

"" Bir dilde olası bütün cümlelerin açıklanması için gerekli kuralları veren dil bilgisi.

rağmen (örn: Meisel 1973; Antilla 1975; Weydt 1976), devrim sözcüğünün alışılmış anlamıyla, dil araştırmalarında "Chomsky devrimi"nin varlığına kuşkuyla bakmışlardır.

'Devrim' kavramı üzerine birkaç söz

'Devrim' sözcüğünün ilk ilişki alanı doğal olarak siyasettir. Bir darbeyle hükûmetin devrilmesini, bir yönetim biçiminin yerini bir başkasının almasını düşünürüz. Herbert Izzo (1976: 51), 'başarılı toplumsal devrimler' olarak nitelediği olgunun özelliklerini şöyle vermektedir:

Devrimi yapanlar, kendilerini meşrulaştırmak için tarihi yeniden yazarlar. ... İlk olmamakla birlikte, Sovyet devrimi en iyi bilinen ve en dört başı mamur örnektir. Önce eski düzen bir bütün olarak mahkûm edilmelidir; eski düzene dair her şey, yıkılışını haklı gösterecek ve geri dönmesini önleyecek şekilde kötü gösterilmelidir. Sonra yeni düzenin gidişatındaki bütün değişimler, sessizce geçirilmelidir. Son olarak, yeni düzenin, aslında önceki rejimin bir sapma ve gasp oluşturduğu doğru ve geleneksel yöntemlere geri dönüş bakımından o kadar da yeni olmadığını göstermek, arzu edilir bir durum haline gelir. Yol boyunca eski rejimin pek çok özelliğine bir geri dönüş söz konusu olabilir. Ama bunlar, gerileme olarak değil gelişme olarak sunulacaktır.

Değişimci-yaratıcı dilbilimin (DYD), Kuzey Amerika'da yirmi beş-otuz yıldır yazılmakta olan tarihini gözlemleyenler için Izzo'nun 'toplumsal devrim' tanımı, fiili duruma pekâlâ uygulanabilir görünmektedir.

Moda?

Hymes (1974: 48-49) ve benzerleri (örn: Murray 1980), bu sözüm ona 'dilbilimde Chomsky devrimi'ne, teorisi ve onun özel değeri, "açıklayıcı yeterliliği", 'yaratıcı' yöntemlerinin 'gücü' ile pek de ilgisi olmayan toplumsal faktörlere bağlı olabileceğini savunmaktadırlar. Hatta, Bertrand Russel'in, Ernest Gellner'in Oxford'daki Wittgensteincilere eleştirisine yazdığı ön sözde Maher (1982: 3 vd.), işi değişimci dilbilimin başarı öyküsünü moda ile birleştirmeye kadar götürerek "modanın gücü büyüktür, yakın gelecekte yürürlükteki kanaat eğilimiyle aynı çizgide olmayan görüşler

inandırıcılıklarını yitirecektir" (Gallner 1959: 13). Maher (1982: 4) iddiasını desteklemek için elli yıldan fazla bir süre önce sosyolog William Graham Sumner'ın (1840-1910) yaptığı şu saptamalara da değinir:

Moda, kesinlikle saçma sapan bir şey değildir. Grubun birey üzerindeki hakimiyet biçimlerinden biridir ve aynı sıklıkta yararlı olduğu kadar da zararlıdır. Modayla tartışılmaz. ... Modanın gücü, otoritesi, dokunduğu her şey için zorunludur, emredicidir. Yaptırımları, alaya alma ve güçsüzleştirmedir. Uymayan, kendine zarar vermiş olur. ... (Sumner 1906: 194)

Modanın dilbilim üzerindeki etkilerinin dikkate alınması gerektiği (insanı ilgilendiren başka her konu gibi) doğru olabilir; ama bu dikkate almanın, bazı sorunlara açıklık getirmekten çok onları bulanıklaştırabileceğini de kabul etmek gerekir. Bunun yalnızca, atmışlarda ve yetmişlerde üniversiteye başlayan öğrencileri cezbeden değişimci yaratıcı dil bilgisinin (DYD) özgün teorik önerileri olduğuna inanmak gerçekten güçtür. Newmeyer (1980: 52), özellikle Amerikan Dilbilim Derneği üye sayısındaki artışla ilgili olarak, 1950-70 döneminde muazzam bir akademik nüfus patlamasına işaret eden verilerin de bulunduğu istatistikler sunmaktadır: 1950'de 829, 1960'ta 1768, 1970'de 4383, 1971'de doruğa ulaşarak 4723. Newmeyer'a göre bu artış, 'Chomsky paradigması'nın çekiciliğinin ve gücünün kanıtıdır; ancak, belli bir düzeye ulaştıktan sonra durup azalmaya başlamasını da dilbilim alanındaki istihdam tablosunun iç açıcı olmayışı ile açıklayacaktır (Newmeyer 1980: 53). Burada; "Niçin, DYD konusunda geniş bir kesimin uyanmaya başlamasından kaynaklanmış olmasın" diye sormak gerekir. Çünkü Newmeyer, hemen bir sayfa önce de (s. 52), Amerikan Dilbilim Derneği üye sayısındaki artışı, DYD'nin çekiciliğinin, ekonomik büyümeye göre daha çok arttığını ileri sürerek "ortalamanın çok üzerinde" diye yorumlamıştı; ama bunu öteki disiplinlerle karşılaştırmalı olarak mı söylediği belli değildir.

Murray (1981: 109), Derneğin üye sayısındaki bu büyük artışın (orta öğrenim ve orta öğrenim sonrası eğitim kurumlarındaki genel artışla birlikte) nedenini, Kuzey Amerika'da üniversite ortamının hızla geliştiği bir dönemde yetişmekte olan isyankâr bir kuşağın "zamane anlayışı" (*zeitgeist*) ile şöyle açıkladı: Sağlanabilen çok büyük miktarda paranın, tam da genel kültürel yapı

İNİNDE KUŞAK ÇATIŞMASININ KESKİNLEŞTİĞİ BİR SIRADA YAŞLI-
LARIN DIŞLANDIĞI BİR BAKIŞ AÇISINI YÜCELTEN BAŞARILI AKADE-
MIK MÜCADELECİLER TARAFINDAN AKILLIÇA KULLANILDIĞI BİR
KURUMA [ÖRNEĞİN MASSACHUSETTS TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜNE
(M.I.T) VE ÖZELLİKLE BU ENSTİTÜNÜN DİL BİLİM BÖLÜMÜNE]
KANALİZE EDİLMESİ...

Kısaca, DYD 1960 ve 70'lerde kazandığı gücü, "Chomskyvari devrim"i
oluşturan asıl başka büyük unsurlar olmasaydı kazanamayacaktı, kazana-
mazdı da.

Para?

Newmayer'in (1980: 52), DYD'nin ilk 25 yılını anlattığı 250 sayfada
birkaç satırla geçiştirdiği, oysa değişimci dilbilim davasında çok daha bü-
yük öneme sahip olduğuna inandığımız fonlama, yani maddi kaynak sağla-
ma yahut yaratma sorununa yukarıda girdik, devam edelim.

Doktorasını 1965'te Chomsky'nin yanında yapan ve belirli konularda
eleştirel bakış açısı sergilenmekten kaçınmamasına rağmen daima 'deği-
şimci paradigma'nın savunucusu olmuş James McCawley, araştırma ve eği-
tim alanında kamu harcamalarının, bu özel dilbilim kuramının yayılmasına
nasıl büyük katkı sağladığını şöyle anlatmaktadır:

Araştırma ve eğitime yönelik kamu sübvansiyonu, ne
kadar cömert ve dürüst yürütüldüğü bir yana, bir alt-
topluluğa, bir derneğe, entelektüel güvenilirliği bu ölçü-
de hak edip etmediğini kanıtlamadığı halde üye sayısını
zorla artırma olanağı sağladığına göre, daha da kötü
bilimsel devrimler olasılığını artırdığını savunuyorum.
Sözünü ettiğim üye artış, Amerikan üniversitelerinin
1950'lerde ve 1960'larda federal hükümetin muazzam
harcamalarıyla teşvik edilen hızlı büyümesine benze-
mektedir. Bu harcama, bir çok üniversite için, başka
türlü başlatamayacakları veya bu kadar erken başlata-
mayacakları dilbilim programlarını başlatmalarını veya
mevcut programlarını bu harcamalar olmasa akıllarına
bile gelmeyecek boyutlarda geliştirmelerini mümkün
kılmıştır. 1960 öncesinin bilinen koşullarında, dilbilim
alanına katılan yeni öğretim kadrolarının büyük bir kıs-

mının değişimci dilbilimciliğe yönelmesi kaçınılmazdır. Çünkü o sırada değişimci gramer, yeni ve ilginç şeylerin cereyan ettiği çok açık olan bir dilbilim türü olduğuna göre, yeni programlar geliştirilmesi halinde, bir çok yönetici yeni programı oluşturmak için bir değişimci-gramerci istihdam etmek isteyecektir. Mevcut programların geliştirilmesi halinde ise, yeni fonlardan sorumlu olanlar bile, kendi kişisel entelektüel sermayelerini yeni teoriye yatırmayacaktır; henüz oluşan parasal sermayelerini yeni teoriye yatırmak da, ancak yeni teori etkili olacaksa çakırlarına uygundur; yeni bir bölüm, henüz oluşan maddi varlığını korumaya yetecek sayıda öğrenciyi çekebiliyorsa kurulmalıdır. Değişimci-dilbilimci alttopluluğun (derneğın) üye sayısı, işte bu yeni görevlere getirilenler tarafından imal edilen (!) ilk birkaç öğrenci grubu sayesinde büyük ölçüde artmıştır (McCawley 1976b: 25).

Bunca uzun bir alıntı, çeşitli nedenlerle, özellikle okuyucuya en azından Kuzey Amerika üniversite yöneticilerinin düşünce ve çalışma anlayışlarına aykırı bazı ipuçları verdiği için gereklidir. Konuyu bilen okuyucu, doğal olarak alıntıdaکی belirli bölümlerin altını çizmek, belirli detayları yorumlamak, yapılan değerlendirmelerden daha ileri sonuçlar çıkarmak isteyecektir; ancak alıntının hem üniversite yöneticilerinin yaklaşım biçimini [*academic manques* (akademik özürölüler, akademik yetersizler) genellikle ilerici görünmeye bayılırlar], hem de tam Chomsky'nin düşüncelerinin kabul görüp yaygınlaşmaya başladığı bir dönemde, üstelik (bu bildiride açıklanmaya çalışılacağı üzere) hiç de doğrudan dilbilimle ilgisi olmayan nedenlerle ister istemez içine girdikleri kimi durumları hayli iyi yansıttığı bir gerçektir. McCawley'in anlatımında, benim de 1960'ların sonunda bir Kuzey Amerika üniversitesinde dilbilim yüksek lisansı yaptığım yıllarda sahip olduğum, DYD'nin hızlı yaygınlaşmasının modayla bir ilişkisi olabileceğine dair gizli bir kuşku dikkat çekmektedir.

İdeoloji?

Newmeyer'in kitabını (1980) değerlendiren Robert A. Hall, DYD'nin görünürdeki başarısı için bir başka nedenden daha söz etmekte, bunun, var olan bir dilbilim kuramının yerine daha yeterli bir dil kuramı geliştirmeye çalışan bir gurup dilbilimcinin dürüst bir çalışması olmaktan çok ideolojik

bir tavır olduğunu savunmaktadır. Hall (1981: 185), Newmeyer'in kitabının "Chomsky'ci Devrim" başlıklı ikinci bölümünde tercih ettiği sözcüklerin bu olaylar dönüşümüne nasıl yol açtığını anlatır. 'Kampanyacı', 'eski tüfek', 'ayaklanma', 'devrim', 'mücadele', 'taktik', savunma', 'karşı karşıya gelmek', 'zaferler kazanmak' gibi askeri ve siyasi çatışmayı akla getiren ifadeler pek boldur; 'karizma', 'din değiştirme', 'hegemonya', 'galip gelmek' gibi siyasi-dinsel deyimler de eksik değildir. Bu haliyle Newmeyer'in kitabındaki söz konusu bölüm, Maurice Cranston'un (1974: 196) aşağıdaki 'ideoloji' tanımına gerçekten çok oturmaktadır:

Eylemi yüceltmek de, eylemi askeri terimlerle değerlendirmek de ideolojinin özelliğidir. Bazı gözlemciler, yalnızca çoğu ideolojinin kurucularının yazı tarzını benimseyen birisinin, dil pelesengi halinde kullandığı mücadele, direnme, yürüyüş, zafer, yenmek gibi sözcüklerin de aralarında bulunduğu askeri terminolojinin etkisinde kalmasının kaçınılmazlığına işaret etmiştir; ideolojinin literatürü, savaşa özgü ifadelerle doludur. Bu tür bir bakış açısında, bir ideolojiye bağlılık, askere gitmenin bir biçimi haline gelmektedir; dolayısıyla bir ideolojinin yandaşlığı, bir savaşçı veya gerilla olmak demektir.

1960'ların sonu ile 1970'lerin başında, birçok DYD hayranı, dilbilimde bir devrimden söz ediyordu. (Dilbilimde Chomsky 'Devrimi' başlığı altında anılanlara ek olarak Dingwall 1971: 759; Greene 1972: 189; Yergin 1972). Aynı görüşü destekleyen daha yeni yayınların da (örn: Smith ve Wilson 1979: 10; Newmeyer 1980: 20), Kuhn'un bilimsel devrimler hakkındaki kitabına (1980), muhtemelen orada ifade edilen görüşler artık kanıtlanmaya ihtiyacı olmayan kesinleşmiş bilgiler olarak görüldüğü için de olsa, açık göndermelerde bulunmayışları ilginçtir. Aslında, "Chomsky Paradigması" gibi bir deyim daha 1972'lerde ben ortaya attım (bkz.: Koerner 1976: 703), çünkü Chomsky ve çevresindekilerin dilbilim teorisinin hedeflerinde, Kuhn'un disiplinler 'paradigma' ve 'devrim' yaklaşımını son derece dramatik biçimde yansıtan keskin bir vurgulama noktası değişimine yol açtıkları kanısındaydım, bugün de öyle düşünüyorum. Dil konusundaki genel yaklaşımda bilim felsefesinde meydana gelen bu eş zamanlı değişimler, muhtemelen dilbilim çalışmalarına bir bütün olarak her bakımdan yarar sağlamıyor. Gerçi başkalarının yaptığı araştırmalardan kendi kuramsal iddialarını doğrulayacak veri derlemek yerine kendisi ampirik araştırmalar yapan dilbilim uygulamacıları, pekâlâ bunlar olmadan da çalışabilirler, ama birtakım

önerilerin, analiz yöntemlerinin, kuramsal tartışma kavramlarının dilbilimcinin takım çantasının bir kısmını oluşturduğu da yadsınamaz; artık kimse- nin ciddi olarak teori oluşturmakla uğraşmadığı genel düşüncesi de göz ardı edilemez. Bir başka ifadeyle, beğensek de beğenmesek de, dilbilimcinin di- le yönelik ve dilbilim disiplini içindeki tavrında, son yirmi beş otuz yıldır belirgin ve bazı çevrelerin Kuhn'un kastettiği anlamıyla bir 'devrim'e ben- zettikleri değişiklikler olduğunu kabul etmek gerek (bir tartışma için bkz.: Pearson 1978).

Ancak, Newmeyer'in (1980: 250), "dil'in yapısı konusunda son 25 yılda önceki 2500 yıldakinden daha fazla şey öğrenildiği" yolundaki, bana göre abartılı iddiasını desteklemek için başvurduğu bu yoğunlaşma ve vurgula- ma noktası değişmelerinin, çoğunlukla aynı olguları tanımlayan eski terim- lerin yerini alan bu yeni terminoloji takdiminin, bu 'idealizasyon'un, her dilbilimcinin alet çantasına sadece yeni bir alet değil, aynı zamanda ticare- tin yeniden öğrenilmesini gerektiren bir alanda devrime benzer bir ne koy- duğu sorulabilir. Aslında, aynı 25 yıl içinde Kuzey Amerika ve Avrupa'daki dilbilim uygulamacılarının (varsayımlarını çürütebilecek verileri görmez- den gelme eğilimindeki masabaşı kuramcılarının değil) gerçekte ne yaptığı- nın yakından incelenmesi, şu noktaları kolayca ortaya çıkaracaktır: (1) Bü- yük ölçüde Kenneth Lee Pike ve destekçilerinin etkisinde olan Tagmemic- ler, başında Michael A. K. Holliday'in bulunduğu bir neo-Firthyan yakla- şım olan Sistemik Gramer, 1960'larda Sydney M. Lamb tarafından ortaya atılan Tabakalandırıcı Gramer gibi birtakım dilbilim akımları varlıklarını sürdürmektedir; gerçekten son yıllarda bu ekollerin, akımların bazıları sa- dece, Newmeyer ve benzerlerinin inanmamızı istediği üzere, son 30 yıldır Kuzey Amerika dilbilimcilğinde geçerli ve her şeyi kuşatan tek bir teorik çerçevenin bulunmadığını gösterdikleri için değil, aynı zamanda DYD'nin besleyip büyüttüğü paradigma (Chomsky ve onun dilbilimde yarattığı söz- de devrim), günümüzün birçok dilbilimcisinin gözünde uzun zamandır çe- kiciliğini yitirdiği için gelişmiştir. (2) DYD, özellikle Chomsky modelinin "ilginç" bulmadığı dil araştırmalarını ve bunların değişik boyutlarını (örn: insan iletişimi, toplumsal koşullandırma ve dilin doğru kullanımı -neyse ki, Chomsky hiç değilse dilin doğru kullanımından söz etmektedir- açıkla- maya çalışan dil araştırmalarındaki artışı azımsanmayacak ölçüde özendir- miştir. 1960'ların sonlarından itibaren metin analizlerine, konuşma pragma- tiklerine ve çeşitli sosyo-dilbilimsel yaklaşımlara olan ilginin yeniden can- landığını belirtmek, Chomsky Paradigması'nın, analizci tarafından bir te- orik iddiayı desteklemek üzere imal edilen soyut veri üzerine son derece

tek taraflı olarak yoğunlaşmadığının söylenmesi kadar gerçeklere ters düşmeyecektir.

Kısaca, öyle görünüyor ki, 'devrim' kavramı DYD'ye tam olarak uymamaktadır. Birçok aksi görüşe rağmen Değişimci-Yaratıcı Dil Bilgisi, 'dil'e yönelik aşırı ilgisiyle, özünü oluşturan gramatik sistemiyle, Joos (1961: 17) bu hareketi, Harris ve Chomsky'nin kendisinin de katıldığı çalışmasında "neo-Saussurecu geleneğe bir rakipten ziyade onun içinde bir aykırılık" olarak tanımladığı post-Saussurecu yapısalcılıktır, sözde şifreli tavır yerine bir açık sözlülük hareketidir; bir başka anlatımla, insan dilinin işlev ve kullanımını araştırmak yerine, soyut bir resmiyet içinde dil yapısının aslını temsil ettiğini iddia etmektir. (Bu resmiliğin, dilin doğası konusunda yeni anlayışlar geliştirmedeği genellikle unutulur.) Buna rağmen, 1960 ve 70'lerde dilbilim alanındaki pek çok genç insanın bir devrime tanık olduklarına inandıkları inkar edilemez; 'Chomsky devrimi'nin temelini de bu inancın oluşturduğu anlaşılmaktadır. Devrime katılanlardan benim hâlá görüştüğüm bazılarının, bugün bile, 1960'lardaki anılarını anlatırken gözleri parlar.

Tarihi gerçeğin hakkını teslim etmek bakımından, en azından 1960'larda DYD'yi, 1885'te Neo-gramercilerin geçmişle bir kopukluk oluşturan bir yola çıktıklarını fark eden Curtius gibi, bir 'huruç' (kuşatmayı yarma) hareketi olarak gören, Bloomfield sonrası kuşaktan bilim adamlarının varlığını unutmamak gerekir. 1963'te Rulon S. Wells de, "tanımlayıcı dilbilimde kaçırılan bazı fırsatlar"dan söz ederken benzer bir değişim endişesi ifade etmektedir. Ancak Wells (1963: 48), konuya biraz daha ihtiyatla yaklaşır:

Gerçekte yaşanan değişim (değişim kuramı denilen yaklaşımın doğuşu ve coşkuyla kabul edilişi), Tanımlayıcı Dilbilimin (TD) gözden geçirilip düzeltilmesi ve rehabilitasyonu veya onun yerine başka şey koymak üzere ister içsel ister dışsal olarak tanımlanması gereken bir değişim olsun, basit bir iş değildir. Bazı büyük değişimler meydana gelmiştir; dizinin bu bölümü sona ermiştir; bu bildiri de bir tarihçinin değişimi açıklama girişimidir. Ancak, değişim kuramının (DK) doğuşunu açıklamak iddiasında değildir, sadece kabulünü; yani DK yaklaşımı, zaten ilerideyken ilerletilmek istendiğine göre, niçin kendi yolunda gitmesine izin verilmediğini açıklamak amacındadır.

Bu yolu büyük bir özenle, ayrıntıyla açıklamak, bildirim amaçladı-ğının ötesinde bir işgüzarlık olur. TD'nin halefi olan DK'nın, dilbilimi, selefının götüremediği verimli başarıya götüreceği yönündeki son derece yaygın bir inanışın varlığına işaret etmek yeterlidir. Bu tür bir inanç konusunda bir dil bilimci olarak benim kişisel kanaatim, gerçeğin sağlam özü ile karışık bolca sahte, gereksiz veya yanıltıcı unsurun bulunduğuudur. Ama sunduğum bildiri de bir dilbilimci olarak kendi görüşlerimi bir yana bırakmaya çalışacağım ve taraf tutmadan sadece bir dilbilim tarihçisi olarak konuşacağım.

'Parçaların analizi' konulu 1947 tarihli bildirisi, katıksız post-Bloomfieldci/tanımlayıcı dilbilim aşamasının da ötesine geçtiği için taktir edilebilecek olan Wells, katıksız tanımlayıcılığın 1950 ve 60'larda daha açıklayıcı yaklaşım lehine terk edilmesinin ve Tanımlayıcı Dilbilimden Değişimci-Yaratıcı Dilbilime geçişin sorumlusunun "otuzların ve kırkların Zeitgesit'i (zamane anlayışı) olan saf tanım normu" (s. 49) olduğunu düşünmektedir. Chomsky ile aynı kuşaktan, kuramcı-kökenli bir dilbilimci olan Sydney M. Lamb (d.1929), post-Bloomfieldci dilbilimcilerin eksikliklerinden birinin "analiz yöntemlerini belirlemeye" olan aşırı ilgileri olduğunu ileri sürer (Lamb 1967: 414). Burada hemen Zellig Harris'in 1951 tarihli Methods of Structural Linguistics (Yapısal Dilbilim Yöntemleri) adlı çalışması akla gelmektedir. Ancak DYD'nin yükselişinde, dilbilim dışı konuların (örn: entelektüel ortamda neye değişim denilebilir), Bloomfield'in halefleri arasındaki aşırı pozitivist dilbilimsel analiz eğilimini zaman zaman kuşatan sorunlardan daha etkili olduğu görünmektedir.

Chomsky 'devrimi'ne katkıda bulunan etkenler

1960'lardaki 'kanaat iklimi'ne ve 'eski tüfek' ile 'genç Türkler' arasındaki ilişkinin sosyolojik boyutlarına daha önce değindik.

Kuşaklar arasında doğal olarak bir çatışma vardır, ama bu çatışma sosyo ekonomik ve siyasi nedenlerle yoğunlaşabilir. Örneğin, Kenedy ve Johnson yıllarının medeni haklar hareketi, Amerika'nın Vietnam savaşına bulaşması ve benzeri sorunlar, genç ile yaşlı arasındaki farklı görüşleri iyice kutuplaştırmıştır. Bunlar, belki insan bilimlerinde ve sosyal bilimlerde, sert bilimler denilen doğa bilimlerine ve bu arada matematiğe (1960'larda 'yeni matematik'in eğitim sistemine girişi, yeni yaklaşımın eskisine özel bir üstünlük

sağlamasını getirmemiş olmasına rağmen) göre daha yoğun olsa bile, her disiplinin tarihçisinin dikkatini çeken dış etkenlerdir. Yine de, Dilthey, Rieckert ve benzerlerinin 100 yıl önce vurguladığı üzere, felsefe, edebiyat vb. ile sosyal bilimlerin, genel olarak her türlü entelektüel akımdan doğa veya fen bilimlerine göre daha çok etkilenmiş olabileceği kanısındayım. Bütün bu etki alanlarını tek bir inceleme bildirisinin sınırları içinde ayrıntılarıyla ele almak mümkün değil, ama bu dış etkenler bugüne dek pek çok disiplinin tarihçileri, fakat özellikle dilbilim tarihiyle uğraşanlar tarafından da önemli ölçüde göz ardı edilmiştir.

Yine de, DYD'nin 1960 ve 70'lerdeki yaygın benimsenişiyle ilgili olarak, uygun bir şekilde ve kolayca tanımlanabilecek en az bir etken vardır: söz konusu dönemde üniversite programlarının finansmanı... Bu konuya daha önce değindik (bkz: yukarıda 'Para?' başlıklı bölüm); James McCawley'in, ABD hükümetinin 1958'de çıkardığı Ulusal Savunma Eğitimi Yasası'nın dilbilime etkisi hakkındaki 1976 tarihli açıklamasından alıntı verdik (karşılaştırınız: Mildenberg 1962). Gerçekten, 1960'larda her türlü dilbilim araştırmasına akıtılan büyük miktarlarda paranın rolünü şimdi küçültmeye çalışan Newmeyer da, bu paraların gerçekte "dilbilim alanına büyük bir destek" oluşturduğunu, Joseph Edmonds'la birlikte 1971'de yazdığı bir tebliğde kabul etmiştir (s. 287). Ama Newmeyer'in 1986'da yayınlanan Dilbilim ve Siyaset adlı çalışmasında, tam bir itiraf niteliğindeki bu bildiriye en küçük bir atf yoktur.

İşin püf noktasını, sonsuz sayıda çoğaltmak mümkünse de sadece üç örnekle açıklamaya çalışacağım. Bu örneklerden biri, 1971'de kendisiyle yapılan bir röportajda bizzat Chomsky'nin yaptığı bir açıklama; öteki ikisi ise söz konusu finansal desteğin resmi makbuzları... Üçü de, genelde dilbilimin gelişmesinde, özelde ise DYD'nin başarısında paranın oynadığı rolün büyüklüğünü sergiler.

Değişimci-yaratıcı dilbilim (DYD) kuramının bu denli yaygınlaşması için nereden kaynak sağlandığı ve *Syntactic Structures*'ın (Sözdizimsel Yapılar) ve başka birçok eserinin niçin Amerikan Savunma Bakanlığından sağladığı desteğin belgelerine sahip olduğu sorusuna Chomsky şu yanıtı vermiştir:

İkinci Dünya Savaşından bu yana, Savunma Bakanlığı, üniversitelerin temel destek kanalı olmuştur, çünkü Kongre ve toplum, yeterli kamu fonları sağlamakta is-

teksiz olmuştur. (...) Bereket versin Kongre Savunma Bakanlığı bütçesini, büyük ve karmaşık bir örgüt olan Savunma Bakanlığı da desteklediği projeleri derinlemesine incelemeye; sol elinin ne yaptığını sağ eli bilmez.⁽¹⁾ 1969'a kadar Massachusetts Teknoloji Enstitüsü M.I.T.'in bütçesinin yarısından fazlası Savunma Bakanlığında gelir, ama bu kaynak M.I.T.'te bir muhasebe hilesidir. Tam zamanlı bir öğretim üyesi olmama rağmen M.I.T bana maaşımın sadece yüzde kırkını öder. Kalanı, çoğunluğu Savunma Bakanlığı olmak üzere başka kaynaklardan gelir; ama ben parayı M.I.T. aracılığıyla almış olurum (Mehta 1971:193).

Chomsky'nin açıklamasını, bizim Almanca'daki deyimimizle, "ahlaki işaret parmağı kaldırmak" amacıyla değil, en azından dışardan bakan birisine askeri çıkarlarla ilişkili görünmeyenler dahil araştırmaların finansmanındaki üniversite dışı muazzam katkı hakkında bir fikir vermek için aktarıyorum. [Newmeyer ve Edmonds (1971: 301), "dış finansman kaynaklarına güvenmenin, dilbilim araştırmasının niteliğinin yer yer kasıtlı olarak çarpıtılmasına" yol açtığını belirtirler.] Savunma Bakanlığı'nın 1950'lerdeki önemli projelerinden birinin mekanik tercüme olduğu ve M.I.T.'nin bu projede büyük bir pay aldığı hatırlanacaktır (bkz.: Locke ve Booth 1955). Örneğin, Chomsky'nin destekçisi ve müttefiki olan Morris Halle, o sırada var olan destek türünü şöyle kabul etmektedir:

Son sekiz yılda (diyelim 1951'den bu yana: KK) M.I.T.'in Elektronik Araştırma Laboratuvarı'na katılmak benim için büyük ve güzel bir fırsat olmuştur. Bu benzersiz araştırma kurumu, disiplinler arasındaki bir takım geleneksel sınırları ortadan kaldıran araştırmalar için ideal bir ortamdır (Halle 1959: 15).

Chomsky gibi Halle'nin de 1950'lerde göreceli olarak korumalı bir konumda olduğunu belirtmeye gerek yok. (Bugünlerde tek koşulu bağımsız araştırma yapmak olan dört yıllık burs kazanan ve M.I.T.'te doktorasını ta-

⁽¹⁾ "Bu varsayımdan kuşku duyulabilir ve bunun yerine Chomsky'nin dil sorununa küçültücü yaklaşımının ve bu kuramın yoğun uygulamacı niteliğinin, insanla ilgilenmek yerine, grafikler ve program sayfaları ile ilgilenmeyi tercih eden, Pentagon'daki (ve başka yerlerdeki) yöneticilerin hoşuna gitmiş olabileceğine inanmayı tercih edebilir.

mamlamasından çok önce doktor olarak istihdam edilen kimdir?) Elektronik Araştırma Laboratuvarı'nın, daha sonra 1961'de M.I.T. bünyesinde kurulan Dilbilim Bölümü'nün aldığı ve bilimsel misyonerlik yani birtakım insanları, Chomsky'nin sözde devrim sayılan doktrinine kazanmak amacıyla da kullanılan ödenekleri, dilbilim çalışanlarına yapılan ödeme makbuzlarının sayısından anlamak mümkündür. Bu ödeneklerden en azından bir kısmıyla, genç öğrencilerin 'yeni dine' kazanılmasının amaçlandığını, Robert Lees'in pek beğenilen *Syntactic Structures* (Sözdizimsel Yapılar) 'eleştirisi'nin(!) (Lees 1957: 375) altındaki ve Lees'in, Chomsky'nin yakın çalışma arkadaşı ve M.I.T.'de Chomsky'nin kürsüsünde hâlâ doktora öğrencisi olduğu sırada yazılıp yayınlanan onayda görmek mümkündür. Bernard Bloch'un sergilediği koruyucu baba tavrı sayesinde, Lees'in Chomsky ve fikirlerinin propagandasını yaptığı metin, bugün bile dünyanın en çok okunan dilbilim dergisi olan *Language*'te, neredeyse *Syntactic Structures* ile aynı zamanda yayınlanmıştır.⁽²⁾ Oysa normal şartlarda bir eleştiri, eleştirdiği kitabın yayınlanmasından itibaren ancak iki yıl içinde yayınlanmaktadır; ayrıca, o sıradaki istihdam durumu dikkate alındığında Lees'in 'eleştirisi'nin tek yazarı olup olmadığı da meraka değerdir. İleri sürülen görüşlerin hepsi Lee'ye ait olsa bile, en azından Chomsky'nin (belki Halle'in de), Bloch'a gönderilmesinden önce metni gördüğü ve onayladığı varsayılabilir. Lee'nin *Language* dergisinde 1953'lerde de bir tebliğ yayınlamış, dolayısıyla Bloch'la ilişkisinin eski olması, inandırıcı bir karşı iddia değildir.

'Devrimci retorik' sorununa biraz sonra değineceğiz; ama önce, Jerrold J. Katz'ın (1964) bu konudaki, "Mentalism in Linguistic" (Dilbilimde Akılcılık) başlıklı çıraklık dönemi çalışmasına göz atmakta yarar var. Bu çalışma, Paul M. Postal'ın aynı yıl yayınlanan *Constituent Structure* (Kurucu Yapı) adlı kitabı ile birlikte, değişimcilerin sözde 'taxonomist'lere [Chomsky'nin (1964: 11) geliştirdiği bir kavram] karşı geliştirdiği polemikler için bir zemin oluşturmuş veya Voegelin & Voegelin'in olguyu tanımladığı gibi, 'gölgeleyici tavrı' oluşturmak amacıyla 'tartışmalı tavrı'na yüklenmiştir. Kaldı ki böyle bir saldırının işaretini Chomsky 1957'de vermişti (Voegelin 1968: 229).

⁽²⁾ Chomsky (1975: 3) bizzat "Robert Lees'in, *Syntactic Structures* (Sözdizimsel Yapılar) ile neredeyse aynı anda yayınlanan eleştirisi, bu kadar kıskırtıcı ve geniş kapsamlı olmasaydı, dilbilim sektöründe çok daha az dikkat çekecekti" demektedir (vurgulamalar tarafımızdan eklendi: KK). Doğal olarak Chomsky, bunun nasıl cereyan ettiğini açıklamaz; ayrıntılar için bkz.: Murray (1980: 79-81 ve özellikle 87. Sayfadaki 55 numaralı dipnot).

Katz'ın makalesinin yaşlı bilginlerin dilbilimine saldırmaması ilginçtir, ama Katz'ın asıl başardığı, onların özgün bilimsel görüşünü oluşturmaktır. Bir başka anlatımla, Katz'ın saldırısı için ideolojik sorunlar, Chomsky'nin kendisinin de çok şey öğrendiği Bloomfieldcilerin sağlıklı dilbilimsel çözümlerinden daha umut vaat eden bir platform sunmuş görünmektedir.⁴³ Katz'ın, araştırma denilebilecek pek az şey içermesine rağmen yiğit Bloomfieldci Bloch'un *Language* dergisinde yayınlamayı kabul ettiği, makalesinde şu itiraf yer almaktadır:

Bu çalışma, farklı sözleşmelerle kısmen Amerikan Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri tarafından, kısmen Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından ve kısmen de Ulusal Bilim Vakfı, Ulusal Sağlık Kurumları ve Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi NASA tarafından desteklenmiştir. Bu bildiri ise, yine kısmen Amerikan Hava Kuvvetlerinin kaynak sağladığı bu çalışmaya dayanmasına rağmen bu kurum tarafından onaylanmış veya reddedilmiş değildir. (Katz 1964: 124)

Buna benzer açık kabullenmelere ek olarak, büyük üniversitelerin ve özellikle, sıradan bir Modern Diller Bölümünü olağanüstü geliştirerek oluşturduğu Dilbilim Bölümünü 1960'larda ve 70'lerin başında kasalarına akan muazzam miktarlarda paranın gücüyle kurduğu rahatça ve haksızlık etmiş olmadan söylenebilecek Massachussets Teknoloji Enstitüsünün sağladığı mali desteğin büyüklüğünü gösterecek başka belgeler (örn: Washington'daki Ulusal Bilim Vakfı'nın yıllık raporu) de gösterilebilirdi. Değişimci Yaratıcı Dil Bilgisi (DYD) kuramının başarı öyküsünü sadece paranın yazdığı elbette söylenemez; ama düşündüğü herhangi bir proje için kaynak sağlamanın ne kadar önemli olduğunu da her araştırmacı bilir.

⁴³ Bu noktada, Chomsky'nin, bir Değişimci-Yaratıcı Dil Bilgisi Kuramı (DYD) yandaşının yakın zamanda yazdığı bir dilbilim tarihi kitabındaki Harris'in kitabıyla ilgili olumlu değerlendirmeye (Sampson 1980: 134-138) minnet borçlu olması çok ilginçtir. Nitekim, Chomsky de (1975: 41-45), Harris'in "dilbilimsel değişim" kavramı ve metin çözümleme girişimlerini değerlendirirken, bir yandan sürekli Harris'le olan görüş farklılıklarını vurgulamasına rağmen, öte yandan, dilbilimi, bu ve benzeri başka vesilelerle Harris sayesinde tanıdığını kabul etmektedir. Bir başka röportajda Chomsky (Sklar 1988: 215), dilbilimi tanınmasının, Harris'in, 1947'de tamamlanıp 1951'de sadece Chicago'da yayınlanmış, ama 1949'dan beri ortalarda dolaşan bir el yazması metin olan *Yapısal Dilbilim Yöntemleri* ile başladığına işaret eder.

Devrim Retoriği

1960'larda ve 1970'lerin başında Kuzey Amerika dilbilimciliği içinde yaşayan herkes, DYD'nin dilbilim araştırmalarına sağladığı 'radikal biçimde yeni' yaklaşım için, başka dernek veya kurumların yanı sıra Amerikan Dilbilim Derneği'nin kaynak sağladığı mesleki toplantılarda, ulusal ve uluslararası konferanslarda, dilbilim kurumlarında şu veya bu tür propandada yapıldığını hatırlayacaktır. Gerçekten, çoğunluğu oluşturmasalar bile birçok dilbilim öğrencisinin, nüfuzlu eski hocaların genç kuşak mensuplarının ateşi altında olduğunu görmekten hoşlandıklarını düşünüyorum. 1960'ların ortasında veya sonlarında Avrupa'dan gelmiş olan öğrencilerin çoğu, genellikle en azından ilk üniversite diplomalarını aldıktan sonra yeni teoriye sarılmak istedi; Bloch, Harris, Trager, Smith ve benzerlerinin geliştirdiği dil çözümlene modellerine asla ısınamadılar, ama Descartes, Port-Royal ve Humboldt'a geri döner görünen düşüncelere kolayca katılabileceklerini sandılar. Bu genç Avrupalıların DYD'yi özellikle devrimci olarak gördüklerinden emin değilim; gerçekten, bunlardan bir çoğu, her türlü pratik nedenle, eski tarz veri çarpıtmayı, dikte edilen kurala uygun olarak yaşatan iddialı 'akılcı' dil görüşünün günlük gerçek uygulama ile pek ilgisi olmadığını hemen fark ettiler; bu görüş muhtemelen onlara, 'taksonomik' 'mekanistik' 'ilginç olmayan' olarak damgalanan eski yöntemlerden gerçekten pek farklı görünmedi. Birçoğu Avrupa'ya döndükten birkaç yıl sonra DYD'yi terk ettiler. Avrupalı öğrencilerden birçoğunun bu daha eleştirel tavrı, DYD'nin 1960 ve 70'lerdeki başarı öyküsünü anlamak için, teorisinin teknik çerçevesinin ötesine geçmemizi ve içerisinde geliştiği genel havayı mümkün olduğu kadar hatırlamamızı gerektiriyor. ('Dilbilim retoriği' konusunda bkz.: Paul Postal 1988)

Söz konusu entelektüel ortamı tam olarak sergilemek için tarihçinin, o dönemdeki tartışmalara, özellikle, 'modern dilbilim' (DYD'nin sevdiği bir terim; Smith ve Wilson 1979) stratejistleri tarafından önemli sayılan kamuya açık toplantılara katılanlarla görüşmesi gerekir. Bu mesleki toplantılar arasında, Ağustos 1962'de Massachusetts-Cambridge'de yapılan Doku-zuncu Uluslararası Dilbilimciler Kongresi ve daha sonra Kuzey Amerika'da yapılan başka çeşitli toplantılar, özellikle Amerika Dilbilim Derneği'nin bildiğimiz kadarıyla açık tartışmalar için uygun ortamlar yaratan ve hatta yeni teoriye boyun eğmeyen görüşlere saldıran yarıyıl toplantısı bulunuyor. Chomsky ekolünün yandaşları da bu saldırıları doğruladı, dolayısıyla burada ayrıca belge, kanıt göstermeye gerek yok. Ama yine de, Harvard ve M.I.T.'te düzenlenen 1962 Uluslararası Kongresi ile ilgili olarak, (bu ku-

rumun tarihinde Avrupa dışında ilk kez) bazı sorular sormak istiyorum. Newmeyer'in (1980: 51) iddia ettiği gibi, Kongre'nin Massachusetts-Cambridge'de Morris Halle ve William N. Locke ile toplanması, yerel düzenleme komitesinde M.I.T. Modern Diller bölümü başkanının bulunması "tamamen tesadüf" mü idi? [Aslında, Lunt'un (1964: v) verdiği bilgiye göre Locke aynı zamanda Kongre Genel Sekreteri, Halle ise Yönetim Kurulu Sekreteri idi.] "9'uncu Uluslararası Kongre'nin Amerika'da toplanmasını sağlayanların başında gelen ve kongrenin finansmanı için iki büyük bağış sağlayan" Harvard'lı Joshua Whatmough'a (1897-1964) ne oldu? (Eric P. Hamp'ın *Language* dergisinin 1966 tarih 42.622 sayılı nüshasında anlattığı gibi).⁴⁴ Zellig Harris, beş önemli bildiriden birini Kongre'nin genel kurul toplantısına sunma önerisini niçin geri çevirdi? Öteki dört bilim adamı Jerzy Kurylowicz, Emile Benveniste, Andre Martinet ve Nikolaj D. Andreiev'in yaşları 52 ila 66 arasında idi. O sırada henüz 35 yaşında bile olmayan ve henüz hiçbir uluslararası deneyimi bulunmayan Chomsky ise eski hocası tarafından ciddiye alınmamıştı. Halle'in de birlikte çalıştığı, Harvard'da birlikte doktora yaptığı Roman Jakobson'un, Chomsky'yi Kongre'ye yükselen bir yıldız olarak takdim etmesi ise neredeyse bir tesadüftü.⁴⁵ Chomsky'nin Jakobson'a ne kadar minnet borçlu olduğunun bir kanıtını, 1983'te yayınlanan *A Tribute to Roman Jakobson*'da (Roman Jakobson'a Övgü) kendi kaleminden görmek mümkündür.

Chomsky'nin "Dilbilim Kuramının Mantıksal Temeli" başlıklı sunuşu, söz konusu beş bildirinin en uzununu idi; diğer dört konuşmacının uluslararası konumuna, konuk oluşlarına saygı görüntüsü altında beşinci ve son bildiri olarak sunulmuştu, ama yazılı tutanaklarda, Kurylowicz'in 22 ve öteki üç konuşmacının 10'ar sayfalık bildirilerine karşılık 62 sayfa işgal etti. Aynı şekilde, diğerlerinin bildirimleri üzerindeki tartışmalar 5 ve 10'ar sayfa tuttuğu halde Chomsky'ninki 30 sayfa tuttu. (Redaksiyonuna Morris Halle'den başkasının karışmadığı Kongre Önbrosürleri ile yine Jakobson'nun eski öğrencilerinden Horace Gray Lunt (d. 1918) tarafından redakte edilen tutanakların karşılaştırılması, Chomsky'ye Kongre sonrasında görüşlerini gelişt-

⁴⁴ Aslında Kongre Başkanı olarak başlangıçta Harvard Üniversitesi karşılaştırmalı filoloji profesörü Whatmough, seçim yoluyla belirlenmişti; ama 1964 tutanaklarından da anlaşılacağı üzere, görev süresi başlamadan, yerine, Wisconsin Üniversitesinden Einar Haugen getirildi. Whatmough'un adı, Kongre'ye katılanlar listesinde de yoktur (Lunt 1964: 1145-1171).

⁴⁵ 1962 Kongresine katılan Profesör Johann Knobloch, 1982'de Bonn Üniversitesinde aynı konuda bir bildiri sunduğumda bana, "Noam Chomsky'nin tahta çıkışına tanık oluyorum gibi geldi" demişti.

tirmesi ve ilgili olduğunun düşünüldeği tartışmalarda yükselen itirazlara cevap vermesi için sınırsız olanak sağlandığını ortaya koymaktadır.)⁽⁶⁾ Chomsky'nin, sürekli kendi teorisinin ne kadar çok ortak yanı olduğunu göstermeye çalışarak, 17-19'uncu yüzyıl Avrupa'sının adeta kutsallaştırılmış gelenekleri olan Saussure, Humbold ve Port Royal gramerinden ilk kez söz ettiği platformun da, dünyanın her yerinden, özellikle Avrupa'dan⁽⁷⁾ 950 bilim adamının katıldığı bu kongre olması ilginçtir. Chomsky'nin, dilbilimsel görüşlerinin temelini oluşturan 'rasyonalist' geleneğe başvurmasının, birçok Avrupalının dikkatini bu çalışmaya çekmesi de kanımca bu çok iyi planlanmış Kongre'de gerçekleşmiştir. (*Sözdizimsel Yapılar*'ın apaçık Uluslararası Kongre için yeni baskısının yapıldığı 1962'den önce Chomsky'i pek az Avrupalı kâale alıyordu.) Chomsky ile eski ve sürekli müttefiki Morris Halle çevresindeki DYD grubunun sosyo-politik manevralarını özel bir dikkatle takip eden ilk bilim adamı Murray (1980) olmuştur. Nitekim ben de, aşağıda birkaç sözle değineceğim 'devrim retoriği' düşüncesini ondan aldım (Murray 1980: 88, yeni baskıda 85). Hallen'in, Noam Chomsky ve Değişimci Yaratıcı Dilbilim kuramının (DYD) reklamındaki rolünün incelenmesi gerekir; örgütücü ve yönetici yeteneklerini, akademik politikacı yanı hakkında ne yazık ki hiçbir şey söylemeyen Newmeyer da (1980: 39) kabul etmektedir. Ancak, o sırada M.I.T.'yi ziyaret eden bir dostun hatırladığı kadarıyla, 1962'nin baharı ve yaz başında, yani 27-31 Ağustos tarihleri arasında yapılan Uluslararası Kongrenin başlamasından biraz önce "adeta bir «Zürih'teki Lenin» gibi, Morris Halle komplosunu izliyor"du (kişisel bilgi).

Şimdi, Murray'nin 'Chomsky'nin yayın ıstırapları' dediği şeyi ve "gencelik Chomsky'nin 1950'lerdeki entelektüel soyutlanması" şeklindeki, kendisinin asla yinelemeye kalkışmadığı standart rivayeti incelemeye başlayabiliriz (Sklar 1968: 214, Chomsky 1979: 131). Aslında, Newmeyer (1980: 34-35) ve benzerlerinin söylediklerinin tersine Murray (1980,1981),

⁽⁶⁾ Kongre'de DYD'nin reklamını yapan tek bildiri, kesinlikle Chomsky'nin bildirisi değildir. William S-Y. Wang'ın, Samuel R. Levin'in , Paul M. Postal'ın, Emmon Bach'ın, Paul Schachter ve benzerlerinin de katkısı vardır (Lunt 1964: 191-202, 308-314, 346-355, 672-677, 692).

⁽⁷⁾ 16 Aralık 1982'de Viyana Üniversitesinde yine aynı konudaki bildirimim ardından, 1977 Uluslararası Kongresi'nin başkanı olan Prof. Wolfgang Dressler, edindiği bilgiler ışığında, Massachussets-Cambridge'deki 1962 kongresi kadar bol para sağlamış bir başka kongrenin o güne kadar görülmediği, muhtemelen bir daha da görülmeyeceği yorumunu yapmıştır. Ona göre, yüzlerce(!) bilim adamının seyahat masrafları kongre düzenleyicileri tarafından karşılanmıştı.

Chomsky'nin bugüne kadar tek bir makalesinin, *Word* dergisinin yayın yönetmeni Andre Martinet tarafından, hem de aynı derginin o sıradaki diğer yayın yönetmeni Uriel Weinreich (1926-1967) tarafından ısrarla tavsiye edildiği halde, reddedildiğini inandırıcı bir biçimde saptamıştır (Murray 1980: 77). Ama o sırada, dergi de yönetmeni de, Chomsky dilbiliminin esasını oluşturan Bloomfieldci bir yapısalcılığa yandaş olmamıştı. Dilbilim Derneğinin resmi yayın organı *Language* ve uzun süre yayın yönetmenliğini yapan Bernard Bloch (1907-1965) ise, mümkün olan her yoldan Chomsky'yi destekler. Chomsky'nin kitaplarının yayını konusunda da benzer saptamalar yapmak mümkündür; burada Murray'nin (1980: 76-77), daha önce de yayınlanması için öneriler getirilmiş olduğu halde yazarının yazdıktan yirmi yıl kadar sonra yayınlanmasına izin verdiği *The Logical Structure of Linguistic Theory*'nin (Dilbilim Kuramının Mantıksal Yapısı) akıbeti hakkında anlattıklarını hatırlamakta yarar var (bu konuda Chomsky'nin kendi söyledikleri için bakınız: 1975: 3). Biyografisinden de anlaşılabilirce üzere, Chomsky, 1954-61 arasında dilbilim alanında bütün itibarlı yayınlarda, özellikle *Language ve Uluslararası Amerikan Dilbilim Dergisi*'nde (IJAL) makaleler yayınlamıştır (Koerner ve Tajima 1986: 3-13).

DYD'nin 1960'lardaki başarı öyküsünün bir başka önemli boyutunun ise bilimle pek az ilgisi vardır. Newmeyer (1980), genç DYD yandaşları açısından övgüye değer bir özellik olarak kabul ettiği bu boyutu şu sözlerle açıklar (s. 50):

Başkalarına saldırmanın bir aracı haline 'gelen misyoner heyecanı', Wallace Chafe (1970) ile birlikte bazı dilbilimcileri "yaratıcıların ortaya attığı düşüncelerin küstahlığından tiksiniş" (s. 2) olma noktasına getirmiş olabilirdi, ama yaratılan etki, bütün olarak olumluydu. Liderleri veya alanı (dilbilim) her mesleki toplantıda sürekli savunmada görmek, başarılı dilbilimci gençlerin, dergilerle sınırlı tartışmalardan çok daha başarıyla ve hızla kazanılmasına yardımcı oldu. Özellikle Robert Benjamin Lees ve Paul Marlin Postal, bütün yapısalcılara (yani DYD yandaşı olmayan herkese) yönelik uzlaşmaz saldırılarıyla birer efsane haline geldiler, her toplantıya bildiri gönderdiler.

Newmeyer, gerek Chomsky'nin gerekse Morris Halle'in öğrencileri, sık sık yeterince *ad hominem* saldırılara dönüşen bu tür polemik faaliyetlerine

katılmaya özendirdiklerini ima ederek, bazı aşırılıklar yapılmış olabileceğini de kabul etmektedir:⁸

Kavgacı ruh, zaman zaman biraz kontrolden çıkmış olabilir; teorinin Thomas Bever, James Fidelholtz gibi henüz üniversite öğrencisi savunucuları bile harekete geçiriyor ve büyük babaları yaşındaki dilbilimcilere saldırarak hocalarını mahcup ediyordu.

DYD yandaşlarının yayınlarında, özellikle açık tartışmalarında, devrim retoriği, yenilik, 'yaratıcılık' ve orijinallik iddiası, eski kuşak dilbilimcilerin kendilerini yeterince anlamadığı ve desteklemediği iddiasıyla birlikte öne çıkmaktadır. Oysa Murray (1980), yaşlı akademisyenlerden bekledikleri desteği gerçekte aldıklarını kanıtlamıştır. Örneğin, Chomsky, 1958 ve 1959'da Austin'deki Teksas Üniversitesinde yapılan, İngilizce'nin yapısı konulu konferanslara teorilerini açıklamaları için iki kez davet edilmiştir. Ancak Newmeyer'a (1980: 46) inanacak olursak, bu konferansların düzenleyicisi ve ev sahibi Archibald Hill, Chomsky'yi "doğrudan, Bloomfieldci yapısalcılığa herhangi bir zarar vermeden önce söndürmek niyetiyle DYD'ye karşı çıkması" şeklinde açıkça ifade edilen amaçla davet etmiştir. Kişi olarak Hill'i tanıyan herkes, bu iddiayı inanılması son derece güç bir iddia olarak görecektir ve 1958 konferansında olanların aslını öğrenmek isteyen herkes de, her bildirinin sunulmasından sonra aslına sadakatle tutanağa geçen tartışmaları okuyabilir. Newmeyer'a (1980: 35) göre, "burada",

Tarihin başka hiçbir yerde görülmedik biçimde kayda geçtiğini görebiliriz: Korkunç Çocuk Chomsky, dilbilim alanının bazı devlerini alıyor ve onları dilbilime giriş dersindeki hayli kafası karışık öğrencilere döndürüyor.

Şahsen, konuşmacılar listesinde hiç 'dev' görmedim, ama tutanaklardan (Hill: 1962), Chomsky'nin uzlaşmaya hiç niyetli olmadığı açıkça belli; bunun yerine, düşüncelerinin tartışmalı görünmesinin yollarını arıyor, genel tavrını aşağıdaki şekilde açıkladığı bir röportajda iddia ettiği gibi, kendi ifadesiyle "bu düşünceler, sorunun temelini iniyor ve radikal cevaplar veriyor":

⁸⁾ Sampson (1980: 252, n. 12), Halle ve Chomsky'nin bulunduğu bölümün, Chomskyst olmayan dilbilimcilere "kötü adamlar" muamelesi yaptığını, bölüm personelinin de öğrencilerin de bildiğini belirtmektedir.

M.I.T.'te görev almamdan, yani 1955'ten önce bile, eğer değişimci gramer anlayışımı ampristlere, davranışçılara ve diğer dilbilimcilere karşı çok kapsamlı bir saldırı ile birleştirmeseydim çalışmamın çok daha az düşmanlık yaratacağı söylendi. Beni takdir eden nazik ve yaşlı birçok insan, sakın sakın kendi işime bakmamı ve başkalarını yalnız bırakmamı söylediler. Ama bu bana anti-entelektüel bir tavsiye olarak itici geldi. (Mehta 1971: 190-191)

Bu ve Chomsky'nin alenen ve kişisel olarak yaptığı başka açıklamalardan anlaşılıyor ki yeni teori, polemik tarzında sunulmuştur. Ancak, 1950'lerde, hatta 1960'ların ortasına kadar, eski kuşak Amerikan dilbilimcilerin çoğu, sadece kişi olarak Chomsky'ye değil, teorisine de gayet iyi yönlendirildi. Bloomfieldci tanımlayıcılar, Chomsky'nin sözdizimsel teorisinin, kendilerinin yapmaya çalıştığı şeyi devam ettirdiğine inandılar; doktorasını Zellig Harris ile birlikte Pennsylvania'da yapması da, onun "aralarından biri" olduğuna inanmalarını sağladı. Chomsky ve yandaşlarının 'eski tüfek'e yönelik saldırılarına rağmen, sadece 'Bloomfieldciler'in değil, aynı zamanda 'Sapirciler'in de dahil olduğu eski kuşak bilim adamlarının olumlu tavrı, Chomsky ve Halle, bu ihtiyarların, Newmeyer'in (1980) DYD anketinde⁹⁾ özellikle görmezden geldiği sesbilim (fonoloji) araştırmalarına saldırmaya başlayıncaya kadar fazla değişmedi. Burada, Householder (1965) ile Chomsky & Halle arasındaki değiş tokuşa, veya Hockett'in, tamamen "iflas etmiş" olduğunu düşündüğü "Chomskist-Halleist «sesbilim»" konusundaki yargısına değinmekte yarar var. Hockett daha önce (1965: 187) "Genç Türkler'e tepkisini Lees gibi sergilemişti:

⁹⁾ Newmeyer, bu kitabın (1980: xi) önsözünde, "Aslında, 1960'ların başından bu yana fonolojideki (sesbilim) gelişmelerin tartışılması söz konusu değildi" demektedir. Washington-Seattle üniversitesindeki meslektaşlarından birinin, Newmeyer'in konuyu, evrimini yazacak kadar bilmediği iddiası karşısında, "yaratıcı dilbilim" konusundaki toplu makale ciltlerinin, en azından 1970'lerde yayınlanmış olanların, başka hususlara göre sözdizime sadece birkaç makale ile yer vermesi dolayısıyla, büyük ölçüde fonoloji ağırlıklı olması, artık çok önemli değildir. Bu durum, Yönetim ve Bağlayıcılık yaklaşımının MIT, Amherst, UCLA, USC ve benzeri kurumlarda (örn.: Arizona Üniversitesi) eğitilen yeni dilbilimciler kuşağı arasında yaygınlaşmaya başladığı 1970'lerin başından sonra belki biraz değişebilirdi. Anderson'un yazdığı sesbilim tarihi (1985) yaratıcı önyargılardan kurtulmuş değilse de, Newmeyer'in (19-80) sözdizim konusunu ele alışından çok daha dengeli bulunmuştur (Howell 1986).

Bize "aptal" denmesinden zevk alıyor değiliz. Bir dinsel fanatiğin lanetlerine omuz silkebiliriz, çünkü bu lanet, böylesi bütün çatlakların kendilerine özgü bir kurtuluş yolu olduğunu bildiğimiz için bizi özel olarak üzmez. Ama saygıdeğer bir meslektaş, bizim üzerine titrediğimiz kanaatlerimizle alay etmeye kalkarsa, sinsice yaklaşmakta olan ve haklı olabilecek bir kuşku daima vardır.

Hockett, Lees'in *Syntactic Structures* (Sözdizimsel Yapılar) eleştirisine ve Lees'in *Grammar of English Nominalisation* (İngiliz Adlandırmalar Grameri-1960) adlı kitabında yaptığı sunuş saptamalarına atıfta bulunmasına rağmen, tartışmanın asıl nedeni, Murray'ın (1981: 110-111) de işaret ettiği gibi, sesbilim (fonoloji) ve sesbirim (phoneme) kavramı idi. Archibald A. Hill'in gözlemi de şöyle:

Chomskist ve post-Chomskist devrimden kısmen kurtulmaktan söz edilebilecekse, ben ondan kısmen kurtuldum.(...) "Sevgilim" diyebileceğim sesbirime (phoneme'ye) saldırmadıkları sürece değişimcilerle memnuniyetle birlikte olabilirim. (Ama) asla tam bir değişimci olamam, çünkü hâlâ bir sesbirimciyim. (Hill 1980: 75)

Hill'in açıklaması, sözdizim konusunda, Chomsky teorisinin dilbilimi devrimcileştiren ve eski kuşağı bu teoriye düşman hale getiren ilk eser olduğu efsanesini yıktığı için dilbilim tarihçileri için önemli bir belge. Nitekim Bierwisch de "Chomsky 1957'de *Syntactic Structures*'ı (Sözdizimsel Yapılar) yayınlınca, yapısal dilbilimciler de yeni bir aşamaya girdiler" diyor.⁽¹⁰⁾ Newmeyer ise, biraz daha ileri giderek, o sırada bir devrimin cereyan etmekte olduğu ve bu cereyanın, Chomsky'nin "en yüksek yaratıcılık düzeyindeki inanılmaz eserini", yani "yürürlükteki yapısal dilbilim kuramını darmadağın eden" (Newmeyer 1980: 35) *The Logical Structure of Linguistic Theory*'yi (Dilbilim Teorisinin Mantıksal Yapısı) tamamladığı 1955 yılında başladığı görüşünü oluşturmaya çalışmaktadır. Newmeyer, 'Chomsky Devrimi' konulu bildirisinde (1986: s. 8) ise, "tartışmalı da olsa dönemin en etkili dilbilimcisi olan Bernard Bloch'un, çeşitli

⁽¹⁰⁾ Daha sonraki DYD tarihçilerinin aksine Sierwisch (1971), Chomsky'nin çalışmasını yapısal dilbilim olarak kabul etmektedir; doğrusu da budur.

yollarla Chomsky ve teorisini, Murray'ın daha önce açıkça belgelediği üzere, somut ve kesin biçimde desteklediğini" artık kabul etmiştir. (ayrıca bkz: Newmeyer 1980: 47-48).

Aslında, 1960'ların ortalarında, Kuzey Amerika dilbilim ortamı, Sydney Lamb'ın *Curren.: Issues in Lingustic Theory and Aspects of the Theory of Syntax'ın* (Dilbilim Kuramının Güncel Sorunları ve Sözdizim Kuramının Boyutları) eleştirisindeki (Chomsky; 1964, 1965) tanımlamasına çok benziyordu:

Genel kabul görmüş iki tavır vardır. Eski kuşak dilbilimciler bu sayfalarla karşılaşınca (Chomsky; 1964, 1965), kendilerinin ve meslektaşlarının düşüncelerinin ve yaptıklarının çarpıtılmasına ve hiç anlaşılmamış olmasına, kuşkuyla ve fakat şaşırmadan bakacaklar; neo-Bloomfieldci dilbilimin gerçekten ne olduğunu hiç bilmeyen öğrencilerle, dilbilim dışındaki alanların mensupları ise, (kuşkusuz, azizlik mertebesinin, Humboldt, Sapir ve başka birkaç adayı dışında) neredeyse Chomsky'den önceki bütün dilbilimcilerin, iflah olmayacak derecede yanıltılmış acemiler olduğu, dilbilim alanının bunların beceriksiz, toy civcivlerinden Chomsky tarafından kahramanca kurtarıldığı izlenimine kapılacaktır. (Lamb 1974: 414)

Kuşkusuz, M.I.T.'ye 1960'ların ortalarında katılan doktora öğrencilerinin çoğunluğu değilse bile önemli bir kısmının, kimya (örn.: Lees, James A. Fooley), matematik (örn.: McCawley) gibi dilbilim dışındaki alanlardan gelmiş olması ve dilbilim alanında hiçbir çalışmalarının teorik bağlantılarının bulunmaması, bu görüşlerin Lamb'ın tanımladığı biçimde gelişmesini sağlamıştır.